

Marinarkeologisk konferens i Gävle 25-26 mars

Av Karin Virgin

För tolfte året i rad arrangerade MAS sin årliga konferens. I år var mötesplatsen den medeltida hamnstaden Gävle. Programmet var som vanligt fullmatat och speglade ett brett spektrum av marinarkeologi. Föredragen i år behandlade det mesta från datering av 1700-talsflaskor till avancerad digital inmätningsteknik av vrak.

Konferensen rivstartade med ett spännande föredrag av Christer Wester Dahl, som också är en av MAS

Stockholmsområdet. Lasse visade på några tidstypiska drag samt hur flaskorna förändrades när tillverkningstekniken förfinades.

Arne Åkerhagen hade lyckats komma över en fantastisk svartvit dokumentärfilm, som visade kritpipstillsättning på den engelska pipfabriken Pullock under 1930-talet. Där var det verkligen fråga om arbete vid löpande band och tempot verkade allt annat än hälsosamt.

Vasas döttrar kallar sig en grupp på fyra sportdykande killar från Stockholm. Två av dessa, Greger

Andreas Ohlsson berättade om ett marinarkeologiskt projekt som genomfördes sommaren 1994 med dessa nya metoder. Vraket som var föremål för undersökningen ligger i Sörmlands skärgård, vid västra Stendörren, 2 mil ost om Nyköping. Platsen för vraket är en mycket grund vik inom ett naturreservat som förvaltas av Skogsvårdsstyrelsen.

Kortfattad gick undersökningarna av vraket till på följande sätt. En arbetsplattform av byggnadsställningar indelade i rutor placerades ovanför vraket. Varje ruta doku-

Den nya styrelsen, från vänster: Lars Einarsson, Niclas Björk, Per-Arne Pettersson, Marcus Lindström, Jan Dahlström, Karin Virgin, Catharina Ingelman-Sundberg, Susanne Rönnby, Anders Bunse, Odd Johansen.

två nyvalda hedersmedlemmar (den andra är Erik Enström). Christer lanserade ett nytt begrepp inom sin forskning, sk transportzoner. Han menar att både kusterna och insjöarna kan delas in i mer eller mindre tydligt avgränsade zoner, där en eller några specifika båttyper har använts. Zonernas indelning bygger bl a på de olika behov som funnits för transporter av olika typer av varor samt av vattenvägens topografiska förhållanden, d v s skärgård, öppet vatten eller trånga vattendrag, etc.

Flaskor och galärer

Efter Christer följde två föredrag om föremål - flaskor och kritpipor. Lasse Westergren gjorde en exposé över äldre flaskor, främst från 1700-talet. De flesta av flaskorna han visade på diabilder har han själv påträffat under sina hundratals dyktimmar utanför gamla sjökrogar i

Wahlstedt och Patrik Ohlsson, berättade om gruppens undersökningar av vrak runt Skeppsholmen i Stockholm. Många av oss har redan läst om deras arbete och spännande varkfynd i dagpressen. Ett av de intressantaste vraken som påträffats är en galär, där också ett av de typiska ankare som hängde på ömse sidor om förstäven finns kvar. För närvarande arbetar gruppen med att lokalisera och mäta in så många vrak som möjligt i området. Därefter följer en mer noggrann undersökning och försök till datering av de påträffade vraken.

Marinarkeologi med avancerad teknik

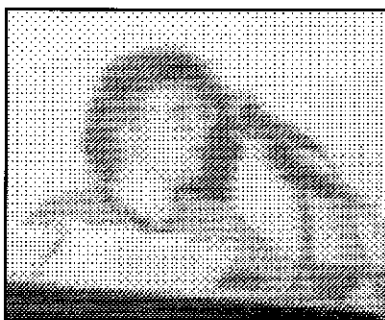
Arkeologernas arbetsmetoder för att mäta in och dokumentera fornlämningar på land håller snabbt på att förändras med hjälp av datorer och sk digital inmätningsteknik.

menterades med en digital kamera. Fotograferingen gjordes genom en glasruta i träram som fungerade som en flytande cyklop. Bilderna överfördes till bildbehandlingsprogrammet Adobe Photoshop, där de korrigerades för bästa skärpa och monterades sedan ihop till ett stort fotomontage. Fotoplanen överfördes till programmet Adobe Illustrator, där planen kalkerades av till en ritning av vraket. Med en totalstation gjordes inmätningar av varje större vrakdel. Ändpunkterna av varje del mättes in för att få reda på var delarna började och slutade. Mätfilen från totalstationen överfördes sedan till ett CAD-program (Autocad) och den plan som genererades i CAD-programmet (utifrån mätningarna med totalstationen) jämfördes med den plan som framställdes från fotomontaget. De två olika planerna kor-

rigerades sedan mot varandra och sammanställdes till en slutgiltig skal-nlig planritning av vraket.

I databasprogrammet Paradox konstruerades en databas för inmatning av information om de enskilda vrakdelarna (enskilda spant, bordläggningsplakor etc) och större konstruktioner t ex delar av en skrov-sida. Alla bilder är också tillgängliga från databasen och det förnämsta av allt - det finns en länk mellan databsen, planritningen och foto-dokumentationen. Är man inne i data-basen och läser beskrivningen av en sektion bordläggningsplankor, kan man enkelt hoppa in i planritningen och återfinna denna sektion i den stora planen. Därefter kan man studera bilder av sektionen lagrade i bild-databasen.

Vraket är byggt på furuklink

Mötesordförande Susanne Rönnby svingar klubban.

vad denna typ av lättare arbete kan vara saknas.

Efter middagen och det tradi-tionella lotteriet samlades vi för ett kvällsföredrag. Per Helsing, vår av-gående kassör, tillika värmlänning, och arkeologen Susanne Pettersson,

talet. Nu finns det både planer på att bärga Selångervraket och på att bilda ett norrländskt maritimt centrum.

Ett exempel på vad som pågår i Gävleområdet fick vi av Jean Ronnat och Janne Dahlström som berättade och visade bilder från den invente-ring som genomförts av ett 4 km² stort område i Axmars skärgård (ca 4 mil norr om Gävle) under sommaren 1994. Inventeringen utfördes både på land, i vatten och från luften, av sportdykare och hembygds-intresserade i trakten. Resultatet blev ett flertal vrak, många lösfynd i form av flaskor, kritpipor, tegel och ler-gods men också spännande lämningar på land.

Från Niclas Björk, arkeolog på Länsmuseet i Gävle, fick vi några exempel på marinarkologi på hög höjd. Niclas berättade om arkeolo-

Konferensdeltagare engagerade i en livlig debatt

och kölen mäter 14,3 m, vilket tyder på ett båt som varit ungefär 20 m långt. Det allmänna intrycket av vraket är att det varit en odäckad båt av allmogetyp som seglats. Resultatet av Alf Bråtens dendrokronologiska date-ringar visar på två årtal, 1736 och 1753. Resultatet av undersökning-arna av Stendorrenvraket kommer inom kort att publiceras både i en skriftlig rapport och på CD-skiva.

Nya dykbestämmelser

Efter ett föredrag av Johan Rönnby om höstens undersökningar av det omskrivna vraket vid Franska Stenarna i Stockholms skärgård avslutades eftermiddagens program med en intensiv debatt kring de nya dykeri-reglerna med krav på A-certifikat. Diskussionen inleddes av Staffan Obar, dyksäkerhetsansvarig på Fote-vikens Maritima Centrum, som redo-gjorde för sin tolkning och FMC:s tillämpning av de nya bestämmel-serna. Arbetsarkyddsstyrelsen tillå-ter arbete under vattnet för "lättare forskningsarbete" men exempel på

berättade och visade bilder från bärningen i somras av ångfartyget Freja i den värmländska sjön Fryken.

Från Skagen till Sundsvall

Söndagens program koncer-trerade sig främst kring föredrag med anknytning till marinarkologi i Gäst-rikland och ännu nordligare bredd-grader, men vi fick också en rapport från ett intressant projekt som pågår i vårt södra grannland. Jorgen Dencker från Danmark berättade och visade bilder från de inledande un-dersökningarna av ett vrak utanför Skagen. Med stor sannolikhet är detta det svenska örlogsfartyget Spees, som förläste där 1697.

Inorra Sverige händer det som vanligt mycket spännande. Förra året berättade Seth Jansson om vraket vid Gråskärsbådan straxt sydost om Sundsvall. I år fick vi flera exempel på projekt som pågår i regionen. Ett av dessa är undersökningarna av ett vrak i Selångerrån, som nyligen på-träffats och ¹⁴C-daterats till 1400-

giska utgrävningar i Gästrikland av kustnära boplatser från stenåldern. För 5000 - 6000 år sedan, när män-niskor bodde på de här platserna, låg de alldeles vid vattnet. Idag ligger de långt upp på land, omkring 40 m över havet.

MAS-konferensen avslutades med ett besök på läns museet där mu-seichefen Anders Broberg inlednings-vis gjorde några intressanta nedslag i Gästriklands historia. Självklart mis-sade vi sedan inte tillfället att be-skåda den omskrivna Björköbåten som påträffades 1947 vid en dikes-grävning. Båten daterades när den påträffades till ca 100 e Kr men vid en omdatering med ¹⁴C-metoden 1984, blev resultatet 400-talet e Kr.

Det samlade intrycket efter årets MAS-konferens är att det verk-ligen är mycket spännande som på-går inom marinarkologin i hela lan-det idag. Jag hoppas att vi får läsa om flera av dessa projekt i MAS-tidningen under året. Skriv och berätta om vad ni har för er - down under.